

РОЗДІЛ 3

Макроекономічні механізми

Інституційний аналіз впливу держави на структурування національної економіки

А. Ю. ВАСІНАⁱ

Обґрунтовано необхідність вироблення методологічних засад інституційного аналізу структурування національної економіки, які б дозволяли ідентифікувати й діагностувати взаємозалежності та прояви впливу державних інститутів на структуроформуючі процеси. Сформульовано завдання інституційного аналізу структурних перетворень економіки. Визначено методологічні підходи до дослідження якості інститутів та наведено критерії її оцінки. На основі визначених теоретико-методологічних засад інституційного аналізу здійснено діагностику впливу державних інститутів на структурування національної економіки в розрізі таких їх взаємопов'язаних груп як: політичні, правові, економічні, соціальні, ідеологічні. Визначено бар'єри формування сприятливого інституційного середовища цілеспрямованого структурування національної економіки з використанням потенціалу державних інститутів. Наголошено, що з метою підвищення ефективності державних інститутів структурування національної економіки необхідним є їх удосконалення в рамках розробки і реалізації програми структурної перебудови економіки України.

Ключові слова: інституційний аналіз, структурування економіки, державний інститут, інституційний бар'єр.

УДК 330. 341.2

JEL код: B40, E61, H11, O10

Постановка проблеми. Ускладнення інституційного середовища розвитку національних економік, зумовлене застосуванням нових форм та методів лобіювання інтересів суб'єктами економічних відносин на різних рівнях економічної системи, та багатоаспектність їх структурних характеристик з особливою гостротою актуалізує необхідність вироблення методологічних засад інституційного аналізу, які б дозволяли ідентифікувати й діагностувати взаємозалежності та прояви впливу державних інститутів на структуроформуючі процеси, і, на цій основі формувати об'єктивне інформаційно-аналітичне підґрунтя удосконалення інституційного базису структурного реформування економіки. Як зазначає Д. Норт, інститути були (і є) завжди сумішшю одних, що ведуть до збільшення продуктивності виробництва, та інших, що зменшують її [1]. А відтак, перед інституційним аналізом постає завдання виявити передумови

ⁱ Васіна Алла Юріївна, кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри менеджменту та публічного управління Тернопільського національного економічного університету.

© А. Ю. Васіна, 2016.



збалансування різновекторних впливів державних інститутів та підсилення їх стимулів у напрямі забезпечення структурної збалансованості економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання формування інституційного середовища структурування економіки знайшли відображення в наукових працях зарубіжних дослідників, зокрема: А. Аузана [2], Г. Бортіса [3], О. Вільямсона [4], Д. Норта [1], В. Полтеровича [5], К. Сабліна [6], Дж. Стігліца [7], О. Сухарева [8], А. Шастітка [9]. Проблематика впливу державних інститутів на структурні перетворення в національній економіці розкрита в працях таких вітчизняних науковців як: З. Ватаманюка [10], О. Власюка, А. Мокія [11], А. Гриценка [12], О. Гриценко [13], С. Єрохіна [14], А. Мельник [15], С. Степаненка [16], А. Ткача [17]. Однак, попри посилену увагу наукової спільноти до інституційного середовища функціонування і розвитку економічної системи, методологічні аспекти інституційного аналізу впливу держави на структурні перетворення економіки залишаються недостатньо відпрацьованими і вимагають додаткового обґрунтування.

Метою дослідження є розроблення теоретико-методологічних засад аналізу впливу державних інститутів на структурування економіки України як передумови формування інформаційно-аналітичного забезпечення структурного реформування.

Викладення основного матеріалу дослідження. Складність інституційного аналізу структурних перетворень національної економіки зумовлена такими основними моментами: складністю інституційної архітектури як відображення цілісності інституційної системи, що забезпечує інтегрований вплив на структурування економіки; синергетичним характером інституційного середовища структурних перетворень, його гетерогенністю, різним динамізмом, що обумовлює доцільність інституційного аналізу в розрізі інституційних підсистем; різновекторною спрямованістю інститутів, що виникають в процесі їх трансформації та формування інституційних кластерів; складністю розмежування стану інституційного середовища на рівні функціонування і розвитку через взаємозалежність інститутів та різну динамічність їх змін.

З метою забезпечення об'єктивного розкриття передумов структурних трансформацій національної економіки доцільним є проведення їх інституційного аналізу на таких методологічних засадах: здійснення системного розгляду всієї сукупності різнорівневих інститутів, як базових змістовних одиниць аналізу в рамках інституційної архітектури, що формує відповідну синергетичну цілісність інституційного середовища структурної трансформації; визначення базових економічних, соціальних, політичних інститутів та взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними, що задають вектор структурних перетворень національної економіки; оцінювання ефективності основних груп інститутів та інституційного середовища в цілому з використанням критерію оптимізації структури національної економічної системи та зниження трансакційних витрат; розгляд інституційного середовища в динаміці та визначення передумов інституційних трансформацій, що здатні переформатувати вектор впливу інститутів в напрямі забезпечення ефективного структурування економічної системи; ідентифікація інституційних ризиків та бар'єрів формування оптимальної структури національної економіки в контексті реагування на виклики суспільної системи.

Основним завданням інституційного аналізу виступає діагностика можливості формування за наявного інституційного середовища такої структури економіки, яка б забезпечувала її ефективність та спроможність гнучкого адекватного реагування на вимоги суспільної системи, а також визначення необхідності здійснення коригування

сутнісних характеристик та взаємозв'язків певних інституційних складових для підтримання актуального адекватного стану інституційної системи.

Важливим аспектом забезпечення об'єктивності інституційного аналізу є визначення критеріїв оцінки як окремих видів інститутів, так й інституційного середовища в цілому. З огляду на цілеорієнтований характер критеріїв, вони мають відображати ті характеристики інституційного середовища та його складових, які б сприяли спрямуванню структурних трансформацій національної економіки в напрямі формування структури, спроможної забезпечити досягнення цілей соціально-економічного розвитку. При цьому заслуговують на увагу методологічні підходи до дослідження якості інститутів, визначені Гриценко О. А. [13]: по-перше, якість інститутів виражає рівень об'єктивності процесу, в рамках якого вони виникають; по-друге, якість відображає характер виконання інститутами відповідних функцій; по-третє, якість інститутів характеризується достатністю і достовірністю їх внутрішніх властивостей сутісної визначеності самого інституту. Застосування даних підходів у контексті врахування специфіки об'єкта нашого дослідження повинно передбачати оцінку інститутів за: критерієм їх орієнтації на врахування об'єктивних передумов структурування економіки, пов'язаними із мотивами поведінки учасників економічних відносин та забезпеченням послідовної трансформації інституційних умов; критерієм оптимального поєднання і реалізації інформаційної, регулюючої, координуючої, інтегруючої, контрольної функцій щодо спрямування поведінки учасників економічних відносин у русло досягнення структурної збалансованості економіки; критерієм спроможності запроваджувати і забезпечувати дотримання норм взаємовідносин, які б сприяли визначенню напрямів структурування економіки та механізмів їх досягнення в орієнтації на розвиток і використання соціального капіталу.

У відповідності до наведених критеріїв узагальнюючими індикаторами можуть слугувати: темпи зміни виробництва валового внутрішнього продукту (ВВП); обсяги виробництва ВВП на душу населення; структура ВВП за категоріями доходів, витрат, виробництва, за видами діяльності у територіальному розрізі; показники рівня конкурентоспроможності національної економіки – стан платіжного балансу, структура торговельного балансу, структура прямих іноземних інвестицій; інтенсивність і масштабність структурних трансформаційних процесів у національній економіці – динаміка зміни структури власності, розвитку підприємництва в розрізі організаційно-правових форм та розмірних груп, показники розвитку інфраструктури; величина трансакційних витрат; індекс економічної свободи; масштаби тіньового сектору економіки; рівень довіри громадськості до органів влади; розвиток партнерства владних інституцій, бізнесу та громадських організацій при вирішенні питань соціально-економічного розвитку на різних управлінських рівнях; рівень соціальної відповідальності бізнесу. В якості інтегрального індикатора оцінки якості інституційного забезпечення структурних трансформацій національної економічної системи доцільно розглядати стале економічне зростання.

В контексті формування методологічних засад аналізу інституційного базису структуризації економіки заслуговує на увагу позиція науковців стосовно того, що серед характеристик якості інституційної системи потрібно виокремити найважливіші: повноту, цілісність і несуперечливість формально-правового середовища, що регламентує економічну діяльність; відповідність формальних норм і правил реальним умовам економічної діяльності, їхню легітимність; ефективність державного й громадського контролю за виконанням формальних норм; узгодженість формальних і неформальних норм та правил, а також усталених поведінкових норм і правил між

собою; наявність і вагомість неформальних поведінкових норм модернізаційної спрямованості і поширення відповідно до них перспективних соціально-економічних практик; визнання населенням легітимності чинної моделі соціальної стратифікації та відповідність масових соціально-економічних практик населення нормам права [11].

Слід зазначити, що взаємозв'язок та взаємодоповнення інститутів формують загальний вектор інституційного забезпечення структурування економіки під впливом таких чинників як: розвиток інституційної архітекτονіки розвитку сфер суспільної життєдіяльності; цілі економічної політики; рівень соціально-економічного та культурного розвитку країни; розвиток громадських інституцій; участь країни в інтеграційних процесах; особливості розвитку культури українського суспільства.

Умовою ефективної структурної трансформації національної економіки є подолання наявних структурних диспропорцій та спрямування структуроформуючих процесів за цільовими векторами розвитку. З огляду на це, на особливу увагу заслуговує ідентифікація інституційних чинників структурної трансформації, що забезпечують, або при певних умовах здатні забезпечити її спрямування за даними векторами.

Враховуючи багатоаспектність та складність структурних трансформацій національної економіки, а також гетерогенність, різноспрямованість й агресивність впливу складових її інституційного середовища, важливим є здійснення ідентифікації й класифікації інституційних складових та представлення їх у відповідності до вимог інституційної архітекτονіки, яка зобов'язує всю соціальну реальність, а не окремий її фрагмент, аналізувати в інституційному аспекті, розглядати трансформацію інститутів одного рівня в інститути іншого рівня [12]. Інституційне середовище структурування національної економіки є синергетичною єдністю інституційних складових, яка забезпечує інтегративний вплив на структуру економічної системи, закріплення напрямів й тенденцій її трансформації, і може бути ґрунтовно вивчене з використанням індуктивно-дедуктивних методів дослідження, що сприятиме виявленню як інституційних складових – локомотивів удосконалення структурних пропорцій, так і інституційних бар'єрів ефективного структурного оновлення економічної системи.

Беручи до уваги специфіку структуроформуючих процесів економічних систем, важливим є представлення ідентифікованих елементів інституційної архітекτονіки структурної трансформації національної економіки в розрізі класифікаційних ознак, з виділенням державних, що дозволить системно діагностувати роль у формуванні інституційних умов окремих груп взаємопов'язаних інституційних складових.

Оскільки в основі різнонаправлених структурних трансформацій економіки лежать певні види інтересів: державні, підприємницькі, особистісні, корпоративні та інші, що реалізуються в процесі економічної активності, саме її рівень (кількісні характеристики) та спрямування (якісні характеристики) можуть розглядатися в якості критерію оцінки прояву впливу певної сукупності інститутів, а саме: державних, ринкових, громадських.

З метою підвищення якості інституційного аналізу структурних трансформацій економіки для кожного типу інститутів доцільно визначити певний окремий набір проміжних критеріїв оцінки. Для державно-владних інститутів такими критеріями можуть виступати: рівень об'єктивізації та закріплення цільових орієнтирів структурування економіки у відповідності до вимог суспільної системи; рівень розробленості та закріплення механізмів реалізації цілей структурного оновлення економіки; дотримання наступності та збереження інституційної пам'яті при виробленні структурної політики; узгодження структурної політики з іншими видами державної економічної політики; узгодженість державних інститутів з ринковими та громадськими; рівень довіри між державними, бізнесовими та громадськими

інституціями; спроможність інститутів до узгодженого реагування і трансформації як в рамках інституційної підсистеми, так і системи в цілому. Держава спрямовує розвиток всіх сфер життєдіяльності суспільства через вироблення та реалізацію взаємопов'язаних політичних, правових, економічних, соціальних, ідеологічних інститутів.

З огляду на довгостроковий характер та масштабність цілеспрямованих структурних перетворень одним із основних критеріїв оцінки інститутів, що їх визначають, має бути орієнтація останніх на забезпечення стратегічної спрямованості діяльності суб'єктів господарювання через формування стабільних, сприятливих умов їх розвитку. Це виводить на перший план значимість проведення послідовної, виваженої, державної структурної політики, що повинно базуватись на результатах інституційного аналізу щодо визначення спроможності трендів розвитку її інституційного забезпечення, спрямовувати траєкторію структурної трансформації у русло досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни. В цьому контексті заслуговують на увагу застереження науковців стосовно того, що нерозумна, неефективна економічна політика здатна підірвати поточну інституційну структуру й різко звужити потенційні можливості продуктивних змін [8].

Структурна розбалансованість економіки України, в першу чергу, є наслідком того, що інституційне забезпечення структурних перетворень впродовж всієї історії української незалежності формувалось без чіткої, послідовної структурної політики, без врахування в процесі вироблення механізмів структурного регулювання засад стратегічного управління, зорієнтованих на здійснення стратегічного прориву. За таких умов інституційне середовище структурних трансформацій національної економіки формується з порушенням логічної послідовності, яка охоплює цільовизначення, цілеформування і цілереалізацію. При цьому спостерігається неузгодженість інститутів, їх слабка взаємодія та адаптація до умов функціонування національної економіки, що надає структурним змінам характеру стихійних структурних зрушень [15].

Стратегічні цілі, на досягнення яких мали б орієнтуватись структурні перетворення української економіки, в певній мірі окреслені у Стратегії сталого розвитку "Україна – 2020", схваленій Указом Президента України від 12.01.2015 р. [18], метою якої визначено впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід країни на провідні позиції у світі. Стратегія передбачає реалізацію 62 реформ та програм розвитку держави, реалізація яких дозволить створити сприятливе інституційне середовище структурних перетворень. Такий комплексний підхід до проведення реформ започаткував нову філософію модернізації суспільства, окремих його сфер, діяльності владних структур, вирішення масштабних проблем соціально-економічного розвитку, в тому числі і структурної збалансованості економіки, і створює передумови для усунення наявних інституційних прогалин та формування системи інституційного забезпечення, яка б передбачала нову якість інститутів, здатних задіяти адаптивні управлінські механізми на основі: чіткого окреслення ключових орієнтирів; запровадження узгоджувальних процедур по-вертикалі і по-горизонталі; прагнення до пошуку компромісу національних, регіональних, місцевих інтересів; залучення всіх видів потенціалу (включаючи управлінський та соціальний); об'єднання зусиль влади, громадянського суспільства, бізнесу. Слід зауважити, що з метою забезпечення більшої об'єктивізації та підсилення синергетичного ефекту заходів, задекларованих Стратегією, в напрямі створення сприятливих інституційних передумов удосконалення структури національної економіки очевидною є необхідність доповнення переліку програм програмою структурної перебудови економіки України, яка б мала інтегруючу функцію.

Без належного виконання цієї функції значно посилюються ризики поверховості і частковості, а відтак і низької ефективності структурного реформування.

Підсистему державних правових інститутів структурування економіки України складають законодавчо-нормативні акти, що формують правову основу інституційного забезпечення регулювання економічних відносин, розвитку підприємництва, інвестиційної, інноваційної діяльності, відносини в окремих сферах, галузях економічної діяльності, стимулювання розвитку регіонів. Проведені дослідження показали, що незважаючи на загальну сформованість правової бази, яка регламентує різні аспекти структурування національної економіки, залишаються недостатньо відпрацьованими механізми реалізації законодавчих актів у відповідності до чіткої цільової стимулюючої орієнтації, неналежним є рівень їх узгодженості, наявні протиріччя між положеннями правових актів та реальними умовами їх реалізації, а це стає перешкодою для формування ефективної структури економіки.

До базових інституційних умов розвитку і структурування національної економіки належить захист прав власності. За рейтингом Міжнародного індексу захисту прав власності (The International Property Right Index), який вимірює досягнення країн щодо захисту прав власності, Україна у 2011–2015 роках належала до групи країн, що мають наднизькі показники захищеності, – це 20 % країн світу, переважно найбідніших. Зайнявши у 2015 році 109 місце серед 129 країн світу, Україна за інтегрованим показником захисту прав власності знаходиться серед таких країн як Нікарагуа, Ефіопія, Аргентина, Іран, Сербія, Камерун [19]. Низький рівень захисту прав власності в Україні є одним з основних інституційних бар'єрів залучення і використання іноземних та вітчизняних інвестицій для структурного оновлення економіки.

Відправна роль держави у цілеспрямованні структурних трансформацій національної економіки через застосування важелів економічного стимулювання і формування умов реалізації інтересів агентів ринку обумовлює необхідність акцентування уваги на аналізі економічних інститутів. Економічні інститути виступають своєрідними інструментами реалізації економічних стимулів, які, як вірно зазначає Степаненко С. В. [16], є одним із важливих елементів практичної організації взаємодії економічних суб'єктів, важливою ланкою формування рушійних сил функціонування економічних організацій та економічної системи в цілому. В цьому зв'язку постає завдання щодо діагностики спроможності економічних інститутів активізувати діяльність і розвиток економічних агентів за напрямками, які б забезпечували передумови формування структури економіки постіндустріального суспільства. Середовище і виклики економіці постіндустріального суспільства зумовили парадигмальну модифікацію моделі економічного зростання, виштовхнувши на передній план такі його фактори як: 1) інститути; 2) інновації; 3) інформаційні технології; 4) інтелектуальний капітал. Така структура моделі економічного зростання задає напрями інституційного аналізу щодо діагностування ефективності державних економічних інститутів в контексті забезпечення структурної модернізації економіки через сприяння розвитку інновацій, інформаційних технологій, інтелектуального капіталу. Економічні інститути, що задають такий вектор структурних трансформацій, підпадають під категорію інститутів розвитку, які у науковій літературі [6] розглядаються як такі, що сприяють розподілу ресурсів на користь проектів з формування нового потенціалу економічного зростання через активне залучення інвестицій у соціальну й інженерну інфраструктуру, галузі динамічного розвитку і людський капітал, а також через створення нових технологій і сприяння підвищенню конкурентоздатності бізнесу. До підсистеми економічних інститутів розвитку належать:

інститути оподаткування, кредитування, власності, фінансового забезпечення, ціноутворення, страхування, державного замовлення, основу змістовної орієнтації яких складають важелі реалізації регулюючо-стимулюючої функції щодо: активізації інноваційної діяльності суб'єктів господарювання та конкурентного середовища її здійснення, інноваційних процесів у секторах і видах діяльності національної економіки, реалізації пріоритетів науково-технічного розвитку; забезпечення виробництва, поширення знань та стимулювання процесу їх засвоєння; формування передумов розвитку інтелектуального капіталу.

Складним моментом формування інституційного середовища структурного удосконалення економіки є оптимізація реалізації інституту адміністративного регулювання, який би приводив функціонування суб'єктів господарювання у відповідність до суспільних інтересів, і, в той же час, не звужував можливості прояву підприємницької ініціативи й мобільності. Дуже хитка межа у використанні адміністративних важелів – квотування, ліцензування, сертифікації, державної експертизи, дозволів, норм і стандартів, державної реєстрації, коли через недосконалість механізмів застосування вони набувають характеристик бар'єрів, актуалізує необхідність посиленої уваги до їх діагностики. Скасування адміністративних бар'єрів, створення вільних умов для розвитку підприємництва є основною метою дерегуляції господарської діяльності, що здійснюється в рамках державної регуляторної політики. Попри певні досягнення в питаннях дерегуляції розвитку підприємництва, залишається цілий ряд проблем, які нівелюють ефект регулюючої функції адміністративних інститутів, а саме: неузгоджена діяльність органів державного ринкового нагляду та значний простір для прояву суб'єктивізму в їх діяльності через недостатню регламентацію останньої; значне навантаження на суб'єктів господарювання різними видами перевірок; неоднозначність і суперечливість вимог, що висуваються до підприємців для одержання дозвільних документів. Україні поки що не вдалося домогтись формування системи адміністративних інститутів, які б відповідали визначеним Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" базовим регуляторним принципам – доцільності, адекватності, ефективності, збалансованості, передбачуваності, прозорості та врахування громадської думки [20].

Серед великого масиву соціальних інститутів структурної трансформації економіки на особливу увагу заслуговують ті, що є інтегрованим проявом формування й залучення складових соціального потенціалу суспільства – освітнього, інтелектуального, культурного. До таких в першу чергу слід віднести інститут середнього класу, який, за умови належного рівня розвитку, здатен, як свідчить досвід розвинутих зарубіжних країн, відігравати визначальну роль у процесах удосконалення структури економіки, забезпечуючи реалізацію таких функцій як: формування доходів бюджетів через сплату податків; підвищення інвестиційної активності населення та створення привабливого інвестиційного клімату; соціальний контроль і соціальне посередництво; визначення характеру і структури споживчого ринку; поширення знань, інформації й зниження на цій основі трансакційних витрат. В Австралії до середнього класу належить 66 % населення, в Італії і Японії – більше 55 %, в США – 38 %, в Китаї – 11 %, в Індії – 3 %. В Україні в 2015 році до середнього класу належало 297 000 осіб, що складало 0,83 % дорослого населення [21].

Складність проблем сучасного етапу розвитку економіки України обумовлює необхідність посилення консолідуючої ролі держави на основі використання ідеологічного інституту. Економічна складова національної ідеології в Україні

залишається ще недостатньо чітко сформованою, і в напрямі усунення цієї прогалини важливим є невідкладне вироблення і донесення до громадськості та бізнесової спільноти таких важливих ідеологічних аспектів як: обґрунтованих орієнтирів внутрішньої і зовнішньої економічної політики та способів, якими держава передбачає забезпечувати їх досягнення; сутності та логіки структурного реформування; засад досягнення компромісу інтересів держави, бізнесу, громадськості при реалізації цілей структурного реформування економіки; роз'яснення суті непопулярних загальнодержавних рішень з пролонгованим ефектом.

Загальну оцінку якості функціонування державних інститутів структурного оновлення економіки дають Світові індикатори якості державного управління (Worldwide Governance Indicators) Світового банку, що відображають такі аспекти державноуправлінської системи: 1) врахування думки населення і підзвітність державних органів; 2) політична стабільність і відсутність насильства; 3) ефективність роботи уряду; 4) якість законодавства; 5) верховенство закону; 6) боротьба з корупцією. Розрахунки Світовим банком індикаторів для України засвідчили низький рівень якості державного управління протягом останніх десяти років. Так при оцінці управління впродовж 2004–2014 років за шкалою від -2,5 до +2,5 за всіма індикаторами, крім боротьби з корупцією в 2014 р. та врахування думки населення і підзвітність державних органів у 2009 р., мали місце від'ємні значення. Якщо для оцінки брати індекс зі шкалою від 0 до 100, то за результатами досліджень Світового банку впродовж 2004–2014 рр. в Україні за жодним з індикаторів державного управління не було досягнуто 50 відсотків рейтингової шкали (табл.1) [22]. Це свідчить, що функціонування державних інститутів скоріше тяжіє до бар'єрів, ніж до створення прийнятних інституційних умов структурування економіки.

Таблиця 1
Показники ефективності державного управління в Україні [22]

Індикатори	Роки	Оцінка управління від -2,5 до +2,5	Проценти від 0 до 100
1. Врахування думки населення і підзвітність державних органів	2004	-0,61	29,33
	2009	0,03	49,29
	2014	-0,08	47,29
2. Політична стабільність і відсутність насильства	2004	-0,48	28,85
	2009	-0,31	34,12
	2014	-1,93	6,31
3. Ефективність роботи уряду	2004	-0,54	33,66
	2009	-0,80	22,01
	2014	-0,38	40,38
4. Якість законодавства	2004	-0,39	39,71
	2009	-0,57	32,06
	2014	-0,63	28,85
5. Верховенство закону	2004	-0,75	26,79
	2009	-0,77	24,17
	2014	-0,79	23,08
6. Боротьба з корупцією	2004	-0,89	18,05
	2009	-1,01	16,27
	2014	1,00	14,90

Висновки. Узагальнення підходів до визначення теоретико-методологічних засад та практичного використання методичних основ інституційного аналізу структурної трансформації національної економіки дозволяє зробити такі висновки: інституційний аналіз структурної трансформації економіки вимагає застосування системного, комплексного, синергетичного підходів до його здійснення; функціонування державних інститутів структурування економіки характеризується низькою ефективністю, що зумовлено недотриманням методологічних засад формування їх архітекτονіки, коли порушується взаєморозташування і зв'язок складових елементів інституту, що унеможливорює його сутнісний прояв; проблема недосконалості інституційного забезпечення цілеспрямованих структурних перетворень української економіки знаходиться в площині двох інституційних вимірів: 1) недосконалості інституційного середовища функціонування суб'єктів економічних відносин; 2) нерозробленості інституційних умов діяльності органів влади щодо вироблення й реалізації механізмів структурного реформування економіки; в напрямі підвищення ефективності державних інститутів структурування національної економіки необхідним є їх удосконалення в рамках розробки і реалізації програми структурної перебудови економіки України.

Література

1. *Норт, Д.* Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Д. Норт ; пер. з англ. І. Дзюб. – К. : Основи, 2000. – С. 18.
2. *Институциональная экономика: новая институциональная экономическая теория* : учебник ; под общей ред. д.э. н., проф. А. А. Аузана. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 416 с.
3. *Бортіс, Г.* Інституції, поведінка та економічна теорія: Внесок до класико-кейнсіан. політ. економії / Г. Бортіс ; пер. з англ. Т. Бардадим. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 560 с.
4. *Williamson, O.* The Evolving Science of Organization / O. Williamson // Journal of Institutional and Theoretical Economics. – 1993. – vol. 149. – № 1. – Р. 36–63.
5. *Полтерович, В. М.* Элементы теории реформ / В. М. Полтерович. – М. : ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 447 с.
6. *Саблін, К. С.* Роль институциональной среды в формировании институтов развития. / К. С. Саблін // Журнал институциональных исследований. – 2012. – № 2, Том 4. – С. 32.
7. *Стиглиц, Дж.* Экономика государственного сектора / Дж. Стиглиц ; пер. с англ. – М. : Изд-во МГУ : ИНФРА-М, 1997. – 720 с.
8. *Сухарев, О. С.* Методологические основы институционального анализа: старая, новая школы и мейстрим / О. С. Сухарев // Макроэкономика. – 2013. – № 41(179). – С. 17.
9. *Шаститко, А.* Институты как общественные блага / А. Шаститко // Вестник МГУ. Сер. Экономика. – 1996. – № 5.
10. *Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика* ; за ред. З. Ватаманюка. – Львів : «Новий світ – 2000», 2005. – 648 с.
11. *Економічна безпека держави* ; за заг. ред. д.е.н., проф., члена-кореспондента НАН України О. С. Власюка, д.е.н., проф. А. І. Мокія. – Львів : Апріорі, 2013. – С. 85–86.
12. *Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований* ; под ред. д-ра экон. наук А. А. Гриценко. – Х. Форт, 2008. – С. 28.
13. *Гриценко, Е. А.* Качество институтов: методологические подходы к исследованию / Е. А. Гриценко // Научные труды Донецкого национального технич. ун-та. Серия: экономическая. Вып. 104–3. – 2008. – С. 28–36.
14. *Єрохін, С. А.* Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) : наукова монографія / С. А. Єрохін. – К., Видавництво «Світ Знань», 2002. – 528 с.
15. *Структурні трансформації в національній економіці: проблеми діагностики та інституційного забезпечення* : монографія за ред. д.е.н., проф. А. Ф. Мельник. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – С. 175.

16. Степаненко, С. В. Інституціональний аналіз економічних систем (проблеми методології) : монографія / С. В. Степаненко. – К. : КНЕУ, 2008. – 312 с.
17. Ткач, А. А. Інституціональна економіка. Нова інституціональна економічна теорія / А. А. Ткач. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.
18. Стратегія сталого розвитку "Україна – 2020" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
19. The International Property Rights Index 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://international.propertyrightsindex.org/>
20. Закон України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>
21. Credit Suisse Global Wealth Databook 2015. Research Institute Thought leadership from Credit Suisse Research and the world's foremost experts [Electronic recourse]. – Accessed mode : <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid>
22. The Worldwide Governance Indicators (WGI) project reports aggregate and individual governance indicators for 215 economies over the period 1996–2014 [Electronic recourse]. – Accessed mode : <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>

Отримано 03.05.2016 р.

Институциональный анализ влияния государства на структурирование национальной экономики

АЛЛА ЮРЬЕВНА ВАСИНА*

* кандидат экономических наук, доцент, докторант
кафедры менеджмента и публичного управления
Тернопольского национального экономического университета,
ул. Львовская, 11, г. Тернополь, 46020, Украина,
тел. 380-352-47-50-50, e-mail: VASINA70@mail.ru

Обоснована необходимость выработки методологических основ институционального анализа структурирования национальной экономики, позволяющих идентифицировать и диагностировать взаимозависимости и проявления влияния государственных институтов на структуроформирующие процессы. Сформулированы задачи институционального анализа структурных преобразований экономики. Определены методологические подходы к исследованию качества институтов и приведены критерии его оценки. На основе определенных теоретико-методологических основ институционального анализа осуществлено диагностику влияния государственных институтов на структурирование национальной экономики в разрезе таких их взаимосвязанных групп как: политические, правовые, экономические, социальные, идеологические. Определены барьеры формирования благоприятной институциональной среды целенаправленного структурирования национальной экономики с использованием потенциала государственных институтов. Отмечено, что с целью повышения эффективности государственных институтов структурирования национальной экономики необходимо их усовершенствование в рамках разработки и реализации программы структурной перестройки экономики Украины.

Ключевые слова: институциональный анализ, структурирование экономики, государственный институт, институциональный барьер.

*Mechanism of Economic Regulation, 2016, No 2, 60–71
ISSN 1726-8699 (print)*

Institutional Analysis of the State Influence on the National Economy Structuring

ALLA YU. VASINA*

** C.Sc. (Economics), Associate Professor, postdoctoral student
of the Management and Public Administration Department,
Ternopil National Economic University,
11 Lvivska Street, Ternopil, 46020, Ukraine,
phone (0352)-47-50-50, e-mail: VASINA70@mail.ru*

Manuscript received 3 May 2016

The necessity to develop the methodological principles of the institutional analysis of the national economy structuring, which would allow to identify and diagnose the interdependence and displays the influence of the state institutions on the structure forming processes is proved. The objectives of the institutional analysis of the structural economic transformations are examined. The methodological approaches to research the institutes and their quality are determined; the criteria for its evaluation are analyzed. On the basis of the defined theoretical and methodological foundations of the institutional analysis, the diagnostics of the state institutions' impact on the structuring of the national economy in terms of their following interrelated groups: political, legal, economic, social, ideological are conducted. The barriers of creation of a favorable institutional environment of the purposeful national economy structuring with the use of the state institutions' potential are defined. It is emphasized that in order to improve the efficiency of the public institutions of the national economy structuring, it is necessary to improve them as a part of the development and implementation of the program of economic restructuring in Ukraine.

Keywords: institutional analysis, structuring of the economy, public institution, institutional barrier.

JEL Codes: B40, E61, H11, O10

Tables: 1; **References:** 22

Language of the article: Ukrainian

References

1. North, D. (2000), *Institutions, institutional change and economic functioning*, Translation from English I. Dziub, Kyiv, Osnovy, 18. (In Ukrainian)
2. Auzan, A. A. (2006), *Institutional economy: new institutional economic theory*, Moskva, INFRA-M, 416. (In Russian).
3. Bortis, H. (2007), *Institutions, behavior and economic theory: Contribution to the Classical and Keynesian theory of political economy*, Kyiv, Kyievo-Mohylians'ka akademiia, 560. (In Ukrainian)
4. Williamson, O. (1993), The Evolving Science of Organization, *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 1, 36–63. (In English)
5. Polterovych, V. M. (2007), Elements of the reform theory, Moskva, ZAO "Izdatel'stvo "Jekonomika", 447. (In Russian)
6. Sablin, K. S. (2012), The role of the institutional environment in the formation of the development institutes, *Zhurnal institucional'nyh issledovanij*, 2, 32. (In Russian)
7. Stiglitz, J. (1997), *Economy of public sector*, Moskva, Izd-vo MGU, INFRA-M, 720. (In Russian)
8. Sukharev, O. S. (2013), Methodological backgrounds of the institutional analysis: old and new schools, mainstream, *Makroekonomika*, 41(179), 17. (In Russian)
9. Shastytko, A. (1996), Institutes as social benefits, *Vestnik MGU. Ser. Jekonomika*, 5. (In Russian)
10. Vatamaniuk, Z. (2005), Institutional backgrounds of formation of the economic system of Ukraine: theory and practice, L'viv, Novyj svit – 2000, 648. (In Ukrainian)
11. Vlasiuk, O. S., Mokii, A. I. (2013), Economic safety of the country, Lviv, Apriori, 85–86. (In Ukrainian)
12. Hrytsenko, A. A. (2008), Institutional architectonics and dynamics of economic transformations, Har'kov, Fort, 28. (In Russian)

13. Hrytsenko, E. A. (2008), Institutions' quality: methodological approaches to the research, *Nauchnye trudy Doneckogo nacional'nogo tehnic. un-ta. Serija: jekonomicheskaja*, 104–3, 28–36. (In Russian)
14. Yerokhin, S. A. (2002), Structural transformation of the national economy (theoretical and methodological aspect), Kyiv, Svit Znan', 528. (In Ukrainian)
15. Melnyk, A. F. (2012), Structural transformations in the national economy: problems of diagnostics and institutional provision, Ternopil, TNEU, 175. (In Ukrainian)
16. Stepanenko, S. V. (2008), Institutional analysis of the economic systems (methodology problems), Kyiv, KNEU, 273. (In Ukrainian)
17. Tkach, A. A. (2007), Institutional economy. New institutional economic theory, Kyiv, Tsentr uchbovoi literatury, 304. (In Ukrainian)
18. Strategy of the stable development "Ukraine – 2020", (2015), <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (In Ukrainian)
19. The International Property Rights Index 2015, http://international_property_rights_index.org/ (In English)
20. The Law of Ukraine "On the backgrounds of the state regulatory policy in the sphere of economic activity", <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15> (In Ukrainian)
21. Credit Suisse Global Wealth Databook 2015. Research Institute Thought leadership from Credit Suisse Research and the world's foremost experts, <http://publications.credit-suisse.com/tasks/render/file/index.cfm?fileid> (In English)
22. The Worldwide Governance Indicators (WGI) project reports aggregate and individual governance indicators for 215 economies over the period 1996–2014, <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home> (In English)